

ԿԱՏԱԼԵՆԻ
ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՈՐՈՆՈՒՄ

Վստահելի տեղեկությունների փնտրտուքը» ստեղծվել է Ազգային աուդիովիզուալ ինստիտուտի, «Երիտասարդական տեղեկություններ և խորհրդատվություն» կազմակերպության, Ֆինլանդիայի ՄԱԿ-ի ասոցիացիայի, Ֆինլանդիայի լուսանկարչության թանգարանի և Իլե Օպպիմինենի կողմից համատեղ:

Համաֆինանսավորվել է Եվրոպական միության «Կապող Եվրոպական կառույց» ծրագրի կողմից

Սույն հրատարակության բովանդակության համար պատասխանատու է բացառապես Ազգային աուդիովիզուալ ինստիտուտը և պարտադիր չէ, որ այստեղ արտահայտված տեսակետները համընկնեն Եվրոպական միության դիրքորոշման հետ:

Սույն ուսումնամեթոդական ձեռնարկը թարգմանվել է Հանրային լրագրության ակումբի «Ավելի անվտանգ առցանց միջավայր. նախադպրոցական հաստատություններում մեդիագրագիտության ուղղությամբ միջամտություն» ծրագրի շրջանակներում, որը ֆինանսավորվել է ԱՄՆ պետքարտուղարության Հասարակայնության հետ կապերի գրասենյակի դրամաշնորհի շրջանակներում:

Այս ուսումնամեթոդական ձեռնարկում արտահայտված է հեղինակի դիրքորոշումը, որի համընկնումը ԱՄՆ պետքարտուղարության դիրքորոշման հետ պարտադիր չէ:

Նկարագարողումը՝ Լուսինե Խանդիյանի
Էջադրումը՝ Ծովինար Խաչատրյանի

Մեդիակրթության նյութ՝ գիտության ու տեղեկատվության մասին

Ներածություն

Որտեղի՞ց գտնել ինֆորմացիա: Ինչպե՞ս գնահատել դրա վստահելիության աստիճանը: "Կեղծ լուրեր" տեսե՞լ եք արդյոք: Ո՞րն է վստահելի ինֆորմացիայի և գիտության նշանակությունը հասարակության մեջ և որպես առօրյա կյանքի մաս: Ի՞նչ տարբեր ձևերով կարելի է ուրիշներին պատմել իրադարձությունների մասին և կիսվել տեղեկություններով:

Վստահելի տեղեկությունների փնտրտուքն իր մեջ պարունակում է բազմապիսի առաջադրանքներ և քննարկման թեմաներ:

Ըստ ավանդական տեսակետի՝ գիտելիքը կարող է ընկալվել որպես լավ հիմնավորված, ճիշտ համոզմունք:

Համացանցի և մեդիայի տարածման միջոցով մենք հնարավորություն ունենք ստանալ անսահման մեծ ծավալների ինֆորմացիա: Հասանելի ինֆորմացիայի ծավալների աճին զուգընթաց աճում է նաև այն գտնելու և կառավարելու, ինչպես նաև վերջինիս վստահելիությունը գնահատելու համար անհրաժեշտ հմտությունների կարևորությունը: Ինֆորմացիան մեզ օգնում է հասկանալ ինքներս մեզ, ուրիշներին և մեզ շրջապատող աշխարհը:

"Վստահելի տեղեկությունների փնտրտուք" նյութի վարժությունները անդրադառնում են ինֆորմացիայի աղբյուրների վստահելիության ստուգմանը և տարբեր մեդիա տեքստերին ամնչվող հարցերին՝ ապակողմնորոշող մեդիա բովանդակության ճանաչմանը, ինչպես նաև մեդիայի արտադրությանը և տեղեկատվության փոխանակման հարցերին:

Այս նյութը նաև հատուկ ուշադրություն է դարձնում գիտությանը և հետազոտություններին: Գիտությունը դիտարկվում է որպես հասարակության կենսական բաղադրիչ, ինչպես նաև օպերացիոն մեթոդ և հնարավորություն, որից կարող են օգտվել նաև համալսարաններից դուրս գտնվող անձինք:

Գիտության մեջ կա ստեղծարարության, ինքնաարտահայտման, տարբեր կերպ գործելու հնարավորություն և մասնակցելու և ազդեցություն ունենալու ձգտում: Տվյալ նյութի վարժությունների բաժիններում աշակերտները կարող են քննարկումներ ունենալ առօրյա կյանքում գիտության և հետազոտությունների նշանակության մասին, ինչպես նաև ներկայացնել հետազոտողների աշխատանքը, դիտարկել հետազոտությանը մասնակից դառնալու քաղաքացիների հնարավորությունները, փնտրել և փոխանակվել հետազոտական տվյալներով, ինչպես նաև փորձարկել բուն հետազոտական աշխատանքների իրականացումը:

Կարող եք սկսել այստեղից

"Վստահելի տեղեկությունների փնտրտուք" ձեռնարկը նպաստում է ինֆորմացիայի փոխանցման հարցում մեդիայի նշանակության խնդրի քննարկմանը, ինչպես նաև տեղեկությունների վստահելիության ստուգման գործնական իրականացմանը: Նյութը բաղկացած է մեդիային և գիտությանը վերաբերող երկու բաժիններից, որոնք իրենց հերթին բաժանվում են վարժությունների ենթաբաժինների:

Առաջադրանքների բարդության աստիճանը նկարագրված է աստղերով: Բարդության աստիճանը զուտ իրազեկման նպատակով է պատկերված: Հետևաբար թույլ մի տվեք, որ այն ձեզ սահմանափակումների մեջ դնի: Բոլոր առաջադրանքները կարող են և պետք է փոխվեն՝ ձեր աշխատանքին համապատասխանելու համար:

Այս առաջադրանքները հեշտ են և համապատասխանում են փոքր երեխաների և սկսնակների խմբերին:

Այս առաջադրանքները փոքր-ինչ ավելի արստրակտ մտածողություն, ժամանակ և մեդիագրագիտության հմտություններ են պահանջում:

Այս առաջադրանքները պահանջում են մեդիան և սեփական գործողությունները վերլուծելու կարողություն և հիմնականում նախատեսված է երիտասարդների և մեծահասակների մեդիակրթության համար:

Առաջադրանքը կարող է կիրառվել կարողությունների տարբեր մակարդակներ ունեցող խմբերի հետ՝ պայմանով, որ դրա նպատակները և մեթոդները համապատասխանեն խմբին:

Բովանդակություն

I Մեդիան որպես ինֆորմացիայի տարածող.....	5
1.Ծանոթությունը մեդիայի հետ.....	7
2.Մեդիա մշակույթը լի է ինֆորմացիայով.....	9
3. Ի՞նչ է մեզ սովորեցնում մեդիան.....	11
4.Կարո՞ղ եմ վստահել այս տեքստին.....	11
5.Վերնագրերը և լուսանկարները տարածում են ինֆորմացիա.....	14
6.Եկեք ստեղծենք մեր սեփական հոդվածը.....	15
II Գիտությունը գեներացնում է վստահելի ինֆորմացիա.....	16
1.Ինչպես գիտությունը դարձնել տեսանելի.....	17
2.Յարցրու հետազոտողին.....	20
3.Քննարկում գիտության և հետազոտությունների մասին.....	22
4.Գիտություն ստեղծող քաղաքացիներ.....	26
5.Եկեք ուսումնասիրենք.....	29
6.Յետազոտության վրա հիմնված մոտեցում աշխատանքային կյանքում.....	31

I Մեդիան որպես ինֆորմացիայի տարածող

Մեդիա դաշտը ենթարկվում է փոփոխությունների և դառնում առավել բազմազան, ինչը մեդիագրագիտության տեսանկյունից տեղեկությունները գնահատելու հմտությունը դարձնում է չափազանց կարևոր:

Սույն ձեռնարկում "մեդիա դաշտ" արտահայտությունը նշանակում է տարբեր տեսակի մեդիաների ամբողջություն: Մեդիայի օգնությամբ մենք կարողանում ենք հետևել ողջ աշխարհում կատարվող իրադարձությունների ընթացքին, երբեմն նույնիսկ իրական ժամանակում: Հեռուստացույցով և թերթերի միջոցով հաղորդվող լուրերից բացի կարող ենք տարբեր իրադարձությունների հետևել, օրինակ, մեր խելացի հեռախոսների, տաբլետների և համակարգիչների վրա: Տարբեր մեդիա ընկերություններ հրատարակում են ամսագրեր և ստեղծում կայքէջեր՝ համացանցում

տեղեկություններ տարածելու նպատակով: Սոցիալական մեդիան շատ մեծ դեր ունի ինֆորմացիայի տարածման հարցում: Ինֆորմացիայի վստահելիության գնահատումը կենսական նշանակություն ունի, քանի որ աշխարհի վերաբերյալ, ինչպես նաև աշխարհում կատարվող իրադարձությունների վերաբերյալ մեր կարծիքը շատ առումներով հիմնված է մեդիայի միջոցով փոխանցվող ինֆորմացիայի վրա: Քանի որ տարբեր մեդիաներ աշխատում են տարբեր կերպ և հետևում են տարբեր կանոնների, կախված օգտագործվող մեդիայի տեսակից, առաջանում է նաև ինֆորմացիայի վստահելիությունը գնահատելու համար տարբեր հմտությունների անհրաժեշտություն: Օրինակ, օրաթերթում հրապարակված տեղեկությունների վստահելիության գնահատումը կարող է տարբերվել սոցիալական մեդիայում հրապարակված տեղեկության վստահելիության գնահատումից:

Մեդիային վերաբերող բաժնի նպատակներն են.

- Խթանել մեդիայի՝ որպես վստահելի ինֆորմացիա տարածողի նշանակության ընկալումը,
- Ապահովել իրազեկվածությունն առ այն, թե ինչ ճանապարհներով մեդիան կարող է բարձրացնել իր վստահելիության մակարդակը,
- Ապահովել լիարժեք իրազեկվածություն կեղծ լուրերի վերաբերյալ, ինչպես նաև ապահովել ապակողմնորոշող մեդիա բովանդակության այլ ձևերի ճանաչման կարողություն,
- Չարգացնել սոցիալական հմտություններ ու թիմային աշխատանք,
- Չարգացնել մեդիա արտադրությանն առնչվող հմտություններ,
- Խթանել ինֆորմացիայի մատչելիության ապահովումը:

Մեդիան տարածում է ինֆորմացիա

Ըստ Ֆիլանդիայում իրականացված մի ուսումնասիրության, որը դիտարկել է 10-ից 29 տարեկան անձանց սովորությունները, ուրիշների հետ կապ պաշտպանելուց բացի մեդիայից օգտվելու երկրորդ ամենակարևոր պատճառը տեղեկություններ փնտրելու անհրաժեշտությունն է: Երրորդ ամենատարածված պատճառը ինչ-որ նոր բան սովորելու ցանկությունն է:

Գնալով ավելի ու ավելի մեծ թվով մարդիկ են ստանում տեղեկություններ ստեղծելու և տարածելու հնարավորություն: Հրապարակումների տարբեր թվային հարթակները հնարավորություն են տալիս կատարելու տարբեր բլոգային և տեսաբլոգային գրառումներ: Սա իր հերթին հնարավորություն է ընձեռում, որպեսզի մարդիկ հրապարակեն սեփական մեդիա բովանդակությունը, պատմեն իրենց համար կարևոր հարցերի մասին և փոխանակվեն տեղեկություններով: Շատերի համար տեսաբլոգերն ու բլոգերը հանդիսանում են նորությունների հիմնական աղբյուր: Մեդիայով լեցուն իրենց ամենօրյա կյանքում մարդիկ ունեն իրենց գտած ինֆորմացիայի վստահելիության աստիճանը գնահատելու հետզհետե աճող պատասխանատվություն:

Ինֆորմացիայի մատչելիությունը

Մեդիագրագիտության հմտությունների զարգացման միջոցով կարող է խթանել նաև ինֆորմացիայի մատչելիությունը: Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 19-րդ ենթագլխի համաձայն՝ մենք բոլորս ունենք կարծիք արտահայտելու և ազատ խոսքի իրավունք, ինչը ներառում է բոլոր տեսակի մեդիաներով տեղեկություններ ձեռք բերելու, ստանալու և դրանք տարածելու իրավունքը: Ինֆորմացիայի մատչելիության խթանումն ուղղակիորեն կապված է ներառական հասարակության, ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների իրացման և հարատև ապագայի կառուցման հետ:

1. Ծանոթությունը մեդիայի հետ

Մեդիա հետազոտություններ իրականացնելիս ճիշտ է ուսումնասիրելը, թե ինչպիսի տարբեր մեդիա գործիքներ և բովանդակություններ կան: Մեդիայի հետ ծանոթացումը կարող է արվել "Մեդիան և դրա գործածումը" ներկելու առաջադրանքի օգնությամբ քննարկում իրականացնելու միջոցով:

Մեդիայի մասին քննարկում

Մասնակիցներին խնդրեք կազմել փոքր խմբեր և ազատորեն քննարկել, թե ինչ է նշանակում մեդիան և ինչ մեդիա միջոցների են նրանք ծանոթ: Խնդրեք նրանց կազմել տարբեր մեդիաների ցանկ: Միասին անցեք քննարկման արդյունքներով: Հավաքեք մեդիա ցանկը և դիտարկեք այն միասին՝ քննարկելով, թե որոնք են ձեր խմբի ներսում ամենաշատը օգտագործվող մեդիաները:

Ներկելով մեդիան

Ներկելու առաջադրանքի ժամանակ մասնակիցները ներկում են տարբեր մեդիա գործիքների վրա, միաժամանակ ծանոթանալով մեդիա բառի հետ՝ իրենց սեփական օրինակներով դիտարկելով, թե ինչպիսի բովանդակություն են ապահովում տարբեր մեդիաները:

Մասնակիցների համար նախապես տպեք սույն ձեռնարկի վերջին էջերի մեդիա պատկերները:

Պատկերները ներկելիս կարող եք խոսել տարբեր մեդիաների և նրանց գործածության մասին: Դատարկ ուղղանկյան մեջ կարող եք, օրինակ, նկարել երեխաների ամենասիրած մեդիան: Կարող եք նոր տարբեր մեդիաներ գտնել ձեր շրջապատից: Ի՞նչ գործիքներ կարող եք գտնել:

Ի՞նչ է նշանակում «մեդիա» բառը

Այս ձեռնարկում մեդիա բառը վերաբերում է թե՛ մեդիա գործիքներին, ինչպիսիք են, օրինակ, հեռուստացույցը, գիրքը, ամսագիրը, համակարգիչը և խելացի հեռախոսը, թե՛ տարբեր մեդիա բովանդակություններին, ինչպիսիք են, օրինակ, հեռուստատեսային ծրագրերը, ֆիլմերը, լուսանկարները, թերթերի հոդվածները, գրքերը, համացանցային հավելվածները կամ խաղերը: Լայն տեքստային ընկալման վրա հիմնվելով՝ ինֆորմացիան կարող է ներկայացվել և տարածվել շատ տարբեր եղանակներով՝ վիզուալ, աուդիովիզուալ կամ, օրինակ, թվային եղանակով: Առանձին մեդիա բովանդակությունը՝ լուսանկարը, աուդիո ֆայլը կամ տեսանյութը կոչվում է "մեդիա տեքստ", սակայն մեդիա գործիքները և բովանդակությունը միշտ չէ, որ կարելի հստակ կերպով տարբերել միմյանցից, և հաճախ դա անելու անհրաժեշտություն էլ չկա: Մեդիա բովանդակությունները մարդկանց ամենօրյա կյանքի մշտական մասն են, որոնց միջոցով հսկայական ծավալների ինֆորմացիա է տարածվում: Զննադատական մտածողությունը և տեղեկություններ փնտրելու հմտությունները օգնում են գտնել մեդիայում առկա էական, վստահելի ինֆորմացիան:

2. Մեդիա մշակույթը և է հնֆորմացիայով

Ժառանգությունն ստացած գիտելիքը մի եզրույթ է, որը վերաբերում է սերնդեսերունդ բանավոր ճանապարհով փոխանցվող ինֆորմացիային, օրինակ, տարբեր պատմությունների և ավանդույթների փոխանցմանը: Ինֆորմացիան կարող է տարածվել և փոխանցվել շատ տարբեր տեսակի մեդիաների միջոցով: Աշխարհում կա հսկայական ծավալների ինֆորմացիա, որը հնարավոր է փնտրել տարբեր եղանակներով: Այս առաջադրանքի նպատակն է ցուցադրել տարբեր ինֆորմացիոն աղբյուրների բազմազանությունը և տեղեկություններ փնտրելու հնարավորությունները, ինչպես նաև զարգացնել տեղեկությունների նպատակային փնտրտուքի վերաբերյալ ընկալումը:

1. Ինֆորմացիոն աղբյուրների բազմազանությունը

Մեր զգացմունքներից, փորձառություններից և այլ անձանց բացատրություններից զատ մենք կարող ենք տարբեր մեդիաներ կիրառել՝ սովորելու և փոխանակելու ինֆորմացիա տարբեր իրավիճակների վերաբերյալ: Քննարկեք և թվարկեք ձեր իմացած բոլոր ինֆորմացիոն աղբյուրները: Սրանք կարող են լինել կոնկրետ վայրեր և հաստատություններ, օրինակ, գրադարաններ կամ թանգարաններ, կամ կարող են լինել մեդիա գործիքներ, հավելվածներ կամ մեդիա բովանդակություն, ինչպիսիք են սոցիալական մեդիայի ալիքները (յութուբ, տիկտոկ, թվիթեր, ինստագրամ, ֆեյսբուք, քիք, յոդել, սնափչաթ):

Հիմնվելով քննարկումների վրա՝ համեմատեք տարբեր ինֆորմացիոն աղբյուրները և նրանց հնարավորությունները՝ տեղեկություններ փնտրելու ընթացքում: Կարող եք ինֆորմացիայի որոնման արդյունքները պատկերել քարտեզի տեսքով: Տարբեր աղբյուրների դեպքում հնարավոր է տեղեկություններ փնտրել տարբեր ձևերով և տարբեր թեմաների շուրջ:

Յուրաքանչյուր ինֆորմացիոն աղբյուրից ամբողջական տեղեկություններ միշտ չէ, որ հնարավոր է ստանալ: Կարևոր է ուշադրություն դարձնել ինֆորմացիոն աղբյուրների բազմազանության և նրանցից պատշաճ օգտվելու վրա: Նախապես պլանավորելը կարող է դյուրին դարձնել տեղեկությունների փնտրտուքը:

2. Տարբեր ինֆորմացիոն աղբյուրներ

Խոսեք ինֆորմացիոն աղբյուրների միջև առկա տարբերությունների մասին: Ի՞նչ տարբեր տեսակի տեղեկություններ կարելի է տարածել տարբեր մեդիա միջոցներով: Ո՞վ է պատրաստում այդ ինֆորմացիան (պրոֆեսիոնալ լրագրողներ, հետազոտողներ, փորձագետներ, ծառայության ցանկացած օգտատեր): Ի՞նչ ձևաչափով է ներկայացվում ինֆորմացիան (պատկերներ, տեքստ, խոսք, տեսանյութ, ձայնագրություն): Ո՞ր ինֆորմացիոն աղբյուրներն եք համարում ամենավստահելի և ինչո՞ւ:

3. Ինֆորմացիայի փնտրումը

Ընտրեք թե՛մա, որի շուրջ տեղեկություններ եք փնտրում: Կարող եք լրացուցիչ տեղեկություններ փնտրել արդեն ծանոթ թե՛մայի շուրջ կամ ուսումնասիրել բոլորովին նոր մի բան: Մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի և խնդրեք նրանց փնտրել և գտնել ինֆորմացիա միևնույն թե՛մայի վերաբերյալ՝ օգտվելով միայն մեկ ինֆորմացիոն աղբյուրից: Այս վարժության նպատակն է ցուցադրել ինֆորմացիոն աղբյուրների բազմազանությունը և նրանց միջև առկա տարբերությունները:

Կախված հասանելի տարբերակներից՝ ինֆորմացիոն աղբյուրները կարող են, օրինակ, լինել հետևյալը՝

- Դասագրքեր և գեղարվեստական գրականություն,
- Թերթեր և ամսագրեր,
- Հեռուստատեսություն,
- Ռադիո,
- Համացանց,
- Ինչ վերաբերում է առցանց աղբյուրներին, կարող եք խմբերին հանձնարարել աշխատել տարբեր որոնման համակարգերով՝ Google, Yahoo, Ask, DuckDuckGo, IxQuick, Yandex, Wolfram Alpha,
- Սոցիալական մեդիայի ծառայություններ,
- Հարցազրույցներ, հարցնել այլ մարդկանց,
- Տարբեր կազմակերպությունների, օրինակ, ՄԱԿ-ի կամ ՏՀԶԿ-ի կողմից պատրաստվող և հավաքվող վիճակագրական նյութեր:

4. Ինֆորմացիոն աղբյուրների վերջնական քննարկում և գնահատում

Ինֆորմացիայի որոնման արդյունքներն այնպես ներկայացրեք, որպեսզի երկու խմբերը կարողանան միմյանց պատմել իրենց գտած տեղեկությունների մասին և համեմատել արդյունքները:

- Նրանք կարողացե՞լ են տեղեկություններ գտնել թե՛մայի վերաբերյալ:
- Արդյո՞ք տեղեկությունները համակողմանիորեն հասանելի են եղել:
- Ի՞նչ ձևաչափով է եղել ինֆորմացիան:
- Ինֆորմացիան գտնելը հե՞շտ էր:
- Ի՞նչ առավելություններ կամ մարտահրավերներ են եղել տվյալ ինֆորմացիոն աղբյուրից օգտվելիս:
- Իրենց կարծիքով՝ ինֆորմացիան վստահելի՞ էր:

Հիմնվելով քննարկումների վրա՝ համեմատեք տարբեր ինֆորմացիոն աղբյուրները և նրանց հնարավորությունները տեղեկություններ փնտրելու ընթացքում: Կարող եք ինֆորմացիայի որոնման արդյունքները պատկերել քարտեզի տեսքով: Տարբեր աղբյուրների դեպքում հնարավոր է տեղեկություններ փնտրել տարբեր ձևերով և տարբեր թե՛մաների շուրջ:

Խորհուրդ.

Ձեր շրջապատում առկա ինֆորմացիոն աղբյուրների մասին կարող եք նաև սովորել՝ այցելելով գրադարան կամ թանգարան, կամ տեղական որևէ լրատվամիջոց՝ օրինակ, այց թերթի խմբագրություն:

Յուրաքանչյուր ինֆորմացիոն աղբյուրից ամբողջական տեղեկություններ միշտ չէ, որ հնարավոր է ստանալ: Կարևոր է ուշադրություն դարձնել ինֆորմացիոն աղբյուրների բազմազանության և նրանցից պատշաճ օգտվելու վրա: Նախապես պլանավորելը կարող է դյուրին դարձնել տեղեկությունների փնտրտուքը:

3. Ի՞նչ է մեզ սովորեցնում մեդիան

Սահմանեք որոշակի ժամանակահատված, որի ընթացքում թղթի վրա կգրեք այն ամենը, ինչ սովորել եք տարբեր մեդիաների օգնությամբ: Օրինակ, մեկ շաբաթվա ընթացքում միասին գրի առեք այն նորությունները, որոնք սովորել եք մեդիայի միջոցով:

Ինչպիսի՞ ինֆորմացիա եք տեսել, լսել կամ կարդացել: Ո՞ր մեդիայի միջոցով եք սովորել այդ նոր բանը: Արդյո՞ք մեդիայի օգնությամբ սովորել եք ինչ-որ նոր բան անել: Առաջադրանքի նպատակն է ցուցադրել մեդիայի նշանակությունը ուսումնառության տեսանկյունից:

Առաջադրանքն իրականացնելիս կարող եք տպած մեդիա պատկերի դատարկ հատվածի վրա գրի առնել կամ նկարել մեդիայի միջոցով սովորած նորությունները: Եթե առաջադրանքը հանձնարարվում է որպես տնային աշխատանք կամ կատարվում է տանը, ապա կարևոր է նաև աշակերտի ընտանիքի համար ընդգծել մեդիայի և ուսումնառության միջև կապը:

Վերջում թվարկեք, թե ինչ եք լսել և քննարկեք, թե այլ ինչ կցանկանայիք սովորել կամ ինչի մասին կուզեիք ավելին իմանալ: Այս գրույցը կարող է հետագայում կիրառվել որպես հիմք՝ հողված կամ հետազոտություն իրականացնելու համար: Միգուցե խմբի անդամները կարող են նաև միմյանց սովորեցնել այն ամենը, ինչը նրանք սովորել են մեդիայի միջոցով:

4. Կարո՞ղ եմ վստահել այս տեքստին

Վարժության այս գաղափարի նպատակն է խրախուսել մեդիան մեկնաբանելու և վերլուծելու հմտությունները, մասնավորապես վստահելիության տեսանկյունից:

1. Ի՞նչ է վերլուծվում

Վերլուծության ենթարկվող տեքստերը կարող են, օրինակ, լինել թերթից որևէ նորության հատվածներ, առցանց տեքստեր կամ նորությունների տեսանյութեր: Մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի և հնարավորություն տվեք ընտրել մեկ մեդիա տեքստ՝ վերլուծելու նպատակով: Հնարավորինս տարբեր մեդիա տեքստեր ընտրելու համար ցանկալի է, որ դրանք ընտրվեն տարբեր աղբյուրներից: Օրինակ, առաջադրանք 2-ի ընթացքում հավաքվող ինֆորմացիոն աղբյուրները կարող են օգտագործվել որպես հիմք:

2. Վերլուծությունը

Մասնակիցներին խնդրեք վերլուծել որևէ սոցիալական մեդիա տեքստ՝ հիմնվելով հետևյալ հարցերի վրա: Հարցերը կարող եք խմբագրել և փոփոխել՝ ըստ մասնակիցների և վերլուծված մեդիա տեքստերի: Պատասխանները ի մի բերեք մեկ տեղում՝ քարտեզի, ցանկի կամ էսսեի տեսքով: Առաջադրանքի հարցերը կազմվել են Գրադարանային ասոցիացիաների և հաստատությունների միջազգային ֆեդերացիայի (IFLA) կողմից պատրաստված "Ինչպես նկատել կեղծ լուրերը" ձեռնարկի հիման վրա և թարգմանվել են Ֆիննական գրադարանների ասոցիացիայի կողմից:

Ստուգեք նախապատմությունը

- Որտե՞ղ է այդ պատմությունը հրապարակվել: Հրատարակողը վստահելի՞ է թվում: Ո՞վ է հեղինակը:
- Հոդվածի վերջում հեղինակի մասին տվյալներ կա՞ն:
- Հեղինակը վստահելի՞ է թվում: Ստուգեք ամսաթիվը:
- Ե՞րբ է այդ նորությունը հրապարակվել: Այն շարունակու՞մ է ակտուալ մնալ:

Ճշգրտեք ձեր վերաբերմունքը

- Մտածեք, թե արդյոք ձեր սեփական նախապաշարմունքները կարող են չափազանցել հոդվածի մասին ձեր գնահատականը: Կարդացեք ամբողջ հոդվածը:
- Ո՞րն է դրա թեման: Վերևագիրը հոդվածի բովանդակությանը համապատասխանու՞մ է: Ու՞մ տեսակետն է ներկայացվում և ումը՝ ոչ:

Ինչի՞ վրա է հիմնվում հոդվածը

- Աղբյուրներ կա՞ն նշված: Ի՞նչ աղբյուրի վրա է հիմնվում հոդվածը: Հոդվածում կոնկրետ հղումներ կա՞ն: Հաշվի առնելով հոդվածի թեման՝ կարծում եք, որ օգտագործված աղբյուրները վստահելի՞ են:

3. Արդյունքների վերլուծություն

Քննարկեք արդյունքները և վերլուծության իրականացման ձևերը: Ի՞նչ եք զգում վստահելիությունը գնահատելիս: Տարբեր աղբյուրներից գտնված մեդիա տեքստերը ինչո՞վ են տարբերվում միմյանցից:

Ի՞նչն է մեդիային դարձնում վստահելի

Ֆիննական պրոֆեսիոնալ մեդիա օպերատորների մեծ մասը որդեգրել են լրագրողների համար սահմանված ընդհանուր ուղենիշներ: Այս ուղենիշները Չանգվածային լրատվամիջոցների խորհրդի կողմից սահմանված ցուցումների շարք են, որոնց նպատակն է զանգվածային լրատվամիջոցների շրջանում խթանել խոսքի ազատության պատասխանատու կիրառումը և մասնագիտական էթիկայի վերաբերյալ քննարկմանը նպաստելը:

Շատ ցուցումներ կենտրոնանում են նրա վրա, թե ինչպես ապահովել վստահելի տեղեկություններ և անդրադառնում են այնպիսի թեմաների, ինչպիսիք են լրագրողների մասնագիտական կարգավիճակը, տեղեկությունների ձեռք բերումը և սխալների ուղղումը: Լրագրողը գլխավորապես պատասխանատու է իր ընթերցողների, լսողների և դիտողների առջև, որոնք իրավունք ունեն իմանալու, թե ինչ է տեղի ունենում հասարակության մեջ:

Լրագրողը պարտավոր է իր նյութը առավելագույնս հիմնավորել փաստերով, նույնիսկ եթե դրանք նախկինում արդեն հրապարակվել են: Ըստ վերոնշյալ ուղենիշների՝ լրատվամիջոցը պետք է իր լսարանին տեղեկացնի այն գործելակերպի և սկզբունքների մասին, որոնց հիման վրա նրանք կուղղեն իրենց սխալները: Լրագրողների համար սահմանված ուղենիշներն ամբողջությամբ հասանելի են այստեղ՝ http://www.jsn.fi/en/guidelines_for_journalists/

Մեդիա բովանդակություն պատրաստող ոչ բոլոր անձինք են պրոֆեսիոնալ լրագրողներ կամ պարզապես անձինք են, որոնք տարբեր պատճառներով չեն որդեգրել լրագրողների համար սահմանված ուղենիշները: Օրինակ, բլոգերները, տեսաբլոգ և այլ սոցիալական մեդիա օպերատորները պատրաստում, հրապարակում և տարածում են անսահման քանակությամբ ինֆորմացիա:

Բլոգեր և մեդիա բովանդակություն պատրաստում են շատ տարբեր մարդիկ և օպերատորներ: Այդ իսկ պատճառով ընդհանուր ուղենիշներ սահմանելը կարող է բարդ լինել: Օրինակ, չկան էթիկայի ընդհանուր ուղենիշներ սոցիալական մեդիայի բովանդակություն արտադրողների համար, թեպետ որոշ համայնքներ ստեղծել են իրենց սեփական էթիկայի ուղենիշները:

Խորհուրդ.

Արդյունքները միշտ միասին քննարկեք: Տարբեր աղբյուրներից ստացված տեղեկությունների վստահելիությունը ստուգելիս միշտ հնարավոր է, որ աշակերտները սխալվեն և ապատեղեկատվությունն ընդունեն որպես փաստ: Օրինակ, կեղծ լուրեր տարածող որոշ կայքեր կարող են ունենալ բավականին պրոֆեսիոնալ և վստահելի տեսք: Շատ կարևոր է, որպեսզի վերլուծության արդյունքները դիտարկվեն համատեղ: Եթե աշակերտները սխալվել են, բացատրեք, թե կոնկրետ որտեղ է սխալը: Կարևոր է հավաստիանալ, որ այս վարժությունից հետո աշակերտները ապատեղեկատվությունն այլևս հիմք չեն ընդունի:

5. Վերնագրերը եւ լուսանկարները տարածում են ինֆորմացիա

Տարբեր մեդիա գործիքների՝ օրինակ, սոցիալական մեդիայի, թերթերի և էլեկտրոնային ամսագրերի միջոցով մենք հնարավորություն ունենք գտնելու տեղեկություններ ամենատարբեր թեմաների վերաբերյալ: Շատ նյութեր գրվում և հրապարակվում են կարճ ժամկետներում:

Վերնագրի նպատակն է հանրության հետաքրքրությունը շարժել և ամփոփ ներկայացնել նյութի հիմնական բովանդակությունը: Հիմնական տեքստից կամ էլույթից զատ նյութի բովանդակության վերաբերյալ ընթերցողի կամ դիտողի ընկալման վրա ազդում են նաև նկարներն ու վերնագրերը: Ըստ ֆիննական լրագրողների համար սահմանված ուղենիշների՝ նկարները կամ ձայները չպետք է օգտագործվեն ապակողմնորոշիչ կերպով: Առաջադրանքը սովորեցնում է, թե ինչպես վերնագրել նյութերը և ցուցադրել վերնագրերը:

Վերնագրման առաջադրանք

1. Ընտրեք լուսանկար, որի համար աշակերտները, փոքր խմբերում աշխատելով, կընտրեն վերնագիր: Այս նյութի վերջում ներկայացված հավելված 2-ը (սկսած՝ էջ 31-ից) ներկայացնում է օրինակներ Լուսանկարչության ֆիննական թանգարանից: Կարող եք նաև լուսանկարներ փնտրել Finna.fi ծառայությունից կամ Եվրոպական Europeana կայքից: Տարբեր խմբերի կողմից միևնույն լուսանկարին տրված վերնագիրը ցույց է տալիս, թե ինչպես է հնարավոր նույն թեմայի վերաբերյալ պատրաստել մի քանի նյութ:

2. Ի՞նչ է կատարվում լուսանկարի մեջ: Ի՞նչ իրավիճակում է արվել այն: Ի՞նչ կցանկանալիք պատմել ընթերցողին թեմայի վերաբերյալ: Ինչպե՞ս կարող եք շարժել լսարանի հետաքրքրասիրությունը, որպեսզի նրանք կարդան ամբողջ նյութը: Փոքր խմբերով երկու տարբեր վերնագիր որոշեք նույն լուսանկարի համար: Վերնագրերից մեկը պետք է լինի իրականությանը հնարավորինս մոտ, իսկ մյուսը՝ ապակողմնորոշող:

3. Վերջում միասին անցեք վերնագրերի վրայով և ընտրեք ամենահետաքրքիր վերնագիրը:

6. Եկեք ստեղծենք մեր սեփական հոդվածը

Այս վարժության ընթացքում մասնակիցները պատրաստում են իրենց սեփական մեդիա տեքստերը: Առաջադրանքի նպատակն է զարգացնել ինքնաարտահայտման և մեդիա արտադրության հմտությունները և դիտարկել մեդիա տեքստերի վստահելիության աստիճանը:

1. Թեմայի ընտրություն

Մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի, որպեսզի յուրաքանչյուր խումբը կարողանա պատրաստել մեկ նյութ: Ընտրեք նյութերի թեմաները: Չետաքրքրություն ներկայացնող թեմաները կարող եք սկզբում քննարկել միասին կամ կարող եք միասին դիտարկել թերթերում տպագրված տարբեր նյութեր:

2. Ինչպիսի՞ նյութ եք ցանկանում պատրաստել

Չաջորդիվ խոսեք այն մասին, թե ինչպիսի մեդիա տեքստ եք պատրաստելու ընտրված թեմայի վերաբերյալ և որն է դրա թիրախային լսարանը: Այս մեդիա տեքստերը կարող են լինել, օրինակ, լրատվական հոդվածներ, բլոգերի գրառումներ, հարցազրույցներ, պրեզենտացիաներ, թերթի հոդվածներ կամ տեսանյութեր և վիդեո բլոգեր կոնկրետ թեմաների վերաբերյալ: Դրանք ներառելու ենք տեքստ, լուսանկարներ, տեսանյութ, ձայն, թե՞ բոլորը միասին: Ու՞մ համար են պատրաստվում այդ նյութերը: Ինչպե՞ս հրապարակել դրանք:

3. Բովանդակության նախագծում

Խնդրեք խմբերին իրենց ցանկությամբ որևէ թեմայի շուրջ լրացուցիչ տեղեկություններ փնտրել և պատրաստել նյութ դրանց հիման վրա: Նյութը պատրաստելիս մասնակիցները կարող են, օրինակ, պատասխանել հետևյալ հարցերին՝

- Որտեղի՞ց կարող ենք այս թեմայի շուրջ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալ:
- Ու՞մից կարող ենք հարցազրույց վերցնել՝ այս թեմայի հետ կապված:
- Ի՞նչ տեսանկյունից պետք է գրենք նյութը:
- Այս թեմայի ո՞ր կողմերն են հետաքրքրում թիրախային լսարանին:
- Ի՞նչ հարցերի է անդրադառնում նյութը: Ի՞նչն է բաց թողնված:
- Ի՞նչ ձևաչափով պետք է պատրաստենք նյութը:

4. Նյութի պատրաստում

Չաջորդիվ պատրաստեք նյութ ձեր ցանկությամբ ընտրված թեմայի վերաբերյալ: Նյութը գրելիս մտածեք մասնավորապես, թե ինչպես կարող եք այն ձեր լսարանի համար դարձնել առավել վստահելի թվացող: Կարող եք անել հետևյալը՝

- Նշել, թե ով է պատրաստել նյութը:
- Չստակեցնել նյութի նախապատմությունը և նպատակը:
- Ներկայացնել թեմային առնչվող տարբեր տեսակետներ:
- Օգտագործել լուսանկարներ և տեսանյութեր:
- Բացատրել, թե ինչ ինֆորմացիոն աղբյուրներ են օգտագործվել:

5. Տարածք ձեր նյութերը

Մտածեք այն մասին, թե ինչպես կարող են ձեր նյութերը հրապարակվել: Կարող եք կազմակերպել թվային նյութերի պրեմիերա և տպագիր նյութերի ցուցահանդես, կամ թերթ կամ ամսագիր պատրաստել դրանցով: Կարող եք նաև նյութերը հրապարակել որպես բլոգային գրառումներ, ինչպես նաև կարող եք դրանք հրապարակել թվային ուսումնական միջավայրերում: Եթե նյութերն օգտագործում են անձնական տվյալներ, ապա պետք է ուշադրություն դարձնել գաղտնիության, պահանջվող թույլտվությունների և լիցենզիաների ձեռքբերման պահանջներին:

Նկատի ունեցեք, որ հրապարակման համար հնարավոր է պահանջվեն որոշակի լիցենզիաներ, օրինակ՝ լուսանկարչական լիցենզիաներ: Գաղտնիության պահանջներն ապահովելու նպատակով կարող եք նաև նյութերը պատրաստել կեղծանուններով, գրել մարդկանց չվերաբերող այլ թեմաների մասին կամ օգտագործել լուսանկարներ, որտեղ մարդիկ պատկերված չեն: Պարտադիր չէ, որ նյութերը հրապարակվեն ձեր խմբից դուրս և, ցանկության դեպքում, կարող եք դրանք պարզապես պահել ինքներդ ձեր համար:

II Գիտությունը գեներացում է վստահելի ինֆորմացիա

Գիտությունը և հետազոտությունները շատ մեծ դեր են խաղում հասարակության և մարդկանց ամենօրյա կյանքում: Գիտության կարևորության մասին վկայող օրինակներ կարելի է տեսնել կյանքի ողջ ընթացքում:

Մեր կողմից օգտագործվող տեխնոլոգիաները, ինչպես նաև հաղորդակցության և ինֆորմացիայի ալիքները հիմնականում հիմնվում են գիտության միջոցով արված դիտարկումների և հայտնագործությունների վրա: Բժշկական հետազոտությունները խթանում են առողջությունը և ապահովում օգտագործվող դեղամիջոցների անվտանգ լինելը: Շրջակա միջավայրի և կլիմայի ուսումնասիրությունն օգնել է նկատել և ուշադրություն դարձնել այնպիսի երևույթների, որոնք ազդեցություն են ունենում ամբողջ աշխարհի վրա, ինչպես օրինակ կլիմայի փոփոխությունը և դրա պատճառները: Գիտությունը կարող է նաև գտնել կայուն ապագա՝ ապահովելու համար անհրաժեշտ գործիքները:

Չետազոտական տեղեկությունների հիման վրա մենք կարող ենք լավ հիմնավորված որոշումներ կայացնել մեր կյանքի, ամենօրյա գործողությունների և համայնքների վերաբերյալ: Չետազոտությունը ինֆորմացիայի ստեղծագործ և համակարգային արտադրությունն է: Ինֆորմացիա գեներացվում է նաև առանձին ուսումնասիրությունների միջոցով: Չետազոտություններն օգնում են հաստատել փաստերը, նախապես հայտնի գիտելիքը, լուծել խնդիրներ և ամրացնել արդեն գոյություն ունեցող տեսությունները կամ մշակել նորերը:

Մեդիան գիտության և հետազոտությունների կարևոր մաս է կազմում: Չետազոտությունները, օրինակ, իրականացվում են լուսանկարչության, ձայնագրության, նշում-

ներ անելու միջոցով, ինչպես նաև հետազոտական մեդիա աշխատանքների՝ լուսանկարների, գրառումների, լրագրության կամ տեսանյութերի օժանդակությամբ:

Հետազոտության արդյունքները մեդիայի օգնությամբ կարող են տարածվել ավելի արդյունավետ կերպով: Ողջ աշխարհում իրականացվող հետազոտությունները հնարավոր է կարդալ տպագիր ամսագրերում կամ առցանց հրատարակություններում: Հետազոտությունների արդյունքները և այլ տվյալները հրապարակվում են որպես պատկերներ և տեսանյութեր, ինչպես նաև դրանք հրապարակվում են սոցիալական մեդիայի օգնությամբ: Մեդիան մարդկանց ուժերը մեկտեղում է տարբեր ճանապարհներով և հնարավորություն է ստեղծում ունենալ քննարկումներ գիտության մասին: Մեդիան նպաստում է գիտությանն առնչվող համագործակցությանը:

Սույն բաժնի նպատակն է հասկանալ հետազոտությունների նշանակությունը վստահելի ինֆորմացիայի գեներացման հարցում: Ձեռնարկի առաջադրանքների արդյունքում աշակերտները գիտության և հետազոտությունների մասին սովորում են շատ տարբեր մեթոդներով, փորձարկում են հաղորդակցության հմտություններ և քննարկում հետազոտություններին առնչվող հարցեր, դիտարկում հետազոտվող տեղեկությունների մատչելիությունը, ինչպես նաև իրականացնում գործնական հետազոտություններ:

Այս բաժնի նպատակն է.

- Նպաստել հասարակությունում և անհատի կյանքում գիտության և հետազոտությունների նշանակության ընկալմանը:
- Նպաստել գիտության բազմազանության մասին ընկալմանը:
- Բարձրացնել իրազեկվածության մակարդակը՝ գիտական ինֆորմացիա գեներացնելու հարցում գիտնականների դերի վերաբերյալ:
- Նպաստել գիտական ինֆորմացիայի գեներացման հարցում վստահելիության բարձրացման խնդիրների ընկալմանը:
- Խթանել հարգալից հաղորդակցության և շփման հմտությունները:
- Խթանել հետազոտությունների իրականացմանն առնչվող կարողությունների և մոտեցման կիրառումը:
- Խթանել արտահայտվելու և տարբեր ձևաչափերով տեղեկություններ տարածելու կարողությունը:

7. Ինչպես գիտությունը դարձնել տեսանելի

Գիտությունը մեծ դեր ունի հասարակության զարգացման համար և մարդկանց առօրյա կյանքում, սակայն արդյո՞ք մենք այն նույնիսկ նկատում ենք մեր ամենօրյա կյանքում: Այս առաջադրանքի նպատակն է դիտարկել գիտությունը մարդկանց կյանքում առօրյալում տեսանելի դարձնելու խնդիրը:

Յետազոտություններն ամենուրեք են

Նախ, նայեք ձեր չորս կողմը և մտածեք այն ամենի մասին, որոնց վրա գիտությունն ու հետազոտություններն ազդեցություն են ունեցել: Կարող եք մտածել սեփական կյանքի մասին, ձեր կողմից օգտագործվող տեխնոլոգիաների, դպրոցի, ուսման, տեղեկություններ փնտրելու և հաղորդակցության, ձեր նախասիրությունների և վերականգնողական առողջության մասին: Սրանցից ո՞րն է ինչ-որ կերպ կապված գիտական գործողությունների հետ: Ի՞նչ հետազոտողների եք ճանաչում և ի՞նչ հետազոտություններ են նրանք արել:

Օրինակների ներկայացում մեդիայի միջոցով

Այնուհետև ընտրեք մի թեմա, որի վրա հետազոտական աշխատանքներն ազդեցություն են ունեցել և գրեք դրան առնչվող մեդիա տեքստ, որտեղ դիտարկում եք, թե ինչպիսին կլինեք աշխարհն առանց այդ հայտնագործության: Սա կարող է լինել, օրինակ, նկարի, պրեզենտացիայի, էսսեի, գրավոր կարծիքի կամ բլոգի գրառման տեսքով: Առաջադրանքը կարող է իրականացվել թե՛ խմբով, թե՛ անհատապես:

Ներկայացրեք ձեր տեքստերը

Գիտության նշանակության մասին աշխատանքները կարող եք նաև հրապարակել, որպեսզի մյուսները նույնպես տեսնեն դրանք պրեզենտացիաների, ցուցահանդեսների, արշավների տեսքով կամ պարզապես առցանց հարթակներում, սոցիալական մեդիայում կամ որպես բլոգ գրառում: Եթե հրապարակվում են անչափահասների կողմից պատրաստված աշխատանքներ, հիշեք, որ պետք է խնդրեք համապատասխան թույլտվություն թե՛ երեխաներից, թե՛ նրանց խնամակալներից:

Ինչո՞ւ հետազոտությունը վստահելի

Յետազոտությունը համարվում է ինֆորմացիայի գեներացման ամենավստահելի մեթոդներից մեկը: Յետազոտված տեղեկությունների վստահելիությունը կատարելագործվում է բազմաթիվ եղանակներով՝ գրախոսություն, բոլոր կողմից ընդունված հետազոտական աշխատանքների էթիկան և թափանցիկությունը նույնպես իրենց հերթին ապահովում են ինֆորմացիայի վստահելիությունը: Գիտությունը չի ենթադրում, որ ինֆորմացիան փոփոխական չէ, քանի որ նոր հետազոտությունների արդյունքում կարող են առաջանալ նոր տեղեկություններ, որոնց հիման վրա նախկին տեսակետները լրացվում են կամ ամբողջությամբ փոփոխության ենթարկվում:

Վստահելի հետազոտության գործոններից է դրա հրատարակությունը գրախոսությունից հետո: Յետազոտության գրախոսությունը պահանջում է մեծ կարողություններ և գիտելիք: Քանի որ հետազոտությունները սովորաբար գործ ունեն բարդ, սահմանափակ թեմաների հետ, որոնց ընկալման համար անհրաժեշտ է ունենալ մասնագիտական փորձառություն տվյալ ոլորտում, հետազոտության լավագույն գրախոսները սովորաբար նույն ոլորտի մյուս փորձագետներն են: Յետազոտության վստահելիությունը և դրա վերաբերյալ տարբերվող տեսակետներ ապահովելու նպատակով մի քանի փորձագետներ մասնակցում են գրախոսության գործընթացին:

Այլ հետազոտությունների կողմից իրականացվող ուսումնասիրությունը կոչվում է գրախոսություն, որն ունի մի քանի տարբեր ձևեր. օրինակ, 1) փակ գրախոսություն, որտեղ գրախոսությունն իրականացվում է անանուն կերպով՝ հիմնվելով միայն նյութի բովանդակության վրա, 2) բաց գրախոսություն, որտեղ հետազոտողի և գրախոսողների անունները հայտնի են, կամ 3) համատեղ գրախոսություն, որտեղ գրախոսողները կարող են միասին քննարկել և գնահատել հետազոտությունը: Գրախոսության մեթոդների վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններ հասանելի են հրատարակողների կայքերում՝

[Gaudeamus](#)

[Wiley: Types of peer review](#)

[Elsevier: What is peer review?](#)

Այս ցանկը հիմնված է Դեյվիդ Ռեսնիկի՝ [«Ի՞նչ է էթիկան հետազոտության մեջ և ինչո՞ւ է դա կարևոր» հոդվածի վրա:](#)

Հետազոտությունները ազդում են աշխարհի վերաբերյալ մեր գիտելիքների և տեսակետների վրա: Ահա թե ինչու է կարևոր, որպեսզի հետազոտությունն առաջնորդվի ամուր Էթիկական սկզբունքներով: Հետազոտություններ իրականացնելու էթիկան նաև վստահելիության ապահովման ամենակենտրոնական գործոններից մեկն է: Հետազոտության էթիկական մեթոդները խթանում են տարբեր կողմերի միջև համագործակցությունը, քանի որ նրանք նպաստում են աշխատանքի մեթոդների վերաբերյալ ընդհանուր ընկալման ձևավորմանը:

Հետազոտության էթիկան և տարբեր էթիկական ուղեցույցները կարող են նաև մեծացնել վստահության մակարդակը հետազոտության նկատմամբ, քանի որ նրանք օգնում են աշխատանքի հիմքում ընկած էթիկական իդեալները առավել տեսանելի դարձնելու գործին:

Թափանցիկությունը հետազոտության վստահելիությունը բարձրացնելու մեկ այլ եղանակ է: Հետազոտության համար իրականացված միջոցառումները հնարավորինս թափանցիկ են դարձվում, որպեսզի ընթերցողը կարողանա հասկանալ, թե ինչ է արվել և ինչպես: Ինչքան մեծ է հետազոտության լսարանը, այնքան ավելի շատ մարդ է հնարավորություն ստանում գնահատելու այն և դրա արդյունքները: Հետազոտական նյութեր հրապարակվում են նաև այլ հետազոտությունների համար, որոնք կարող են դրանք դիտարկել և օգտագործել տարբեր եղանակներով: Սա նաև հեշտացնում է հետազոտության արդյունքների վստահելիությունը գնահատելու գործը:

Ցուցումներ

- ա) Մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի կամ զույգերի: Սովորեք տարբեր ոլորտների հետազոտողների մասին՝ այցելելով համալսարանների կամ հետազոտական ինստիտուտների կայքէջեր: Հարցազրույցների համար ընտրեք մոտակայքում բնակվող հետաքրքիր հետազոտողներ: Կարող եք նաև պարզել, թե արդյոք մասնակիցներն ունեն ընտանիքի անդամներ կամ ընկերներ, որոնք մասնագիտությամբ հետազոտողներ են: Նկատի ունեցեք, որ այս առաջադրանքի համար ցանկալի է բավականին շատ ժամանակ հատկացնել, քանի որ բոլոր հետազոտողները չէ, որ կարող են ունենալ հարցազրույցին մասնակցելու ժամանակ կամ ցանկություն:
- բ) Հետազոտողների հետ համաձայնեցրեք, թե ինչպես է իրականացվելու հարցազրույցը: Եթե խումբը չի կարող այցելել հետազոտողին կամ հետազոտողը չի կարող այցելել խմբին, ապա հարցազրույցը կարող եք իրականացնել էլ-փոստի կամ տեսազանգի միջոցով (Skype, Google, Hangout, Facetime և այլն):
- գ) Հարցազրույցի շուրջ համաձայնության գալուց հետո, ընտրեք մինչև տաս հարց՝ հետազոտողին տալու համար: Հարցերը պետք է առնչություն ունենան հետազոտողի ոլորտի հետ: Կարող եք օգտագործել ստորև բերված օրինակները՝ հարցերը կազմելու համար:
- Անուն, մասնագիտություն և աշխատանքի վայր:
  - Ինչպե՞ս հայտնվեցիք Ձեր ներկայիս մասնագիտության ոլորտում:
  - Ի՞նչ հետազոտություն եք իրականացնում այս պահին:
  - Ինչի՞ համար կարող է օգտագործվել ինֆորմացիան: Ու՞մ համար է այն նախատեսված:
  - Ի՞նչն է ճիշտ:
  - Հետազոտողը կարո՞ղ է սխալվել կամ սխալներ թույլ տալ
  - Ինչպիսի՞ տեղեկություններն են համարվում վստահելի և ինչպե՞ս կարող ենք գնահատել տեղեկության վստահելիությունը:
  - Ձեր հետազոտության առարկայի վերաբերյալ ինչպիսի՞ երկխոսություններ կարելի է գտնել մեդիայում: Դուք մասնակցու՞մ եք այդ քննարկումներում:
  - Գիտությունն ինչպե՞ս կբացատրեիք առաջին դասարանցուն:
- դ) Հետազոտողի հետ հարցազրույցն անցկացնելուց հետո այն ամփոփ կերպով ներկայացրեք մյուս խմբերին:

Եթե կցանկանաք, այս առաջադրանքը կարելի է ընդլայնել՝ այն տեսաձայնագրելու և դրա վերաբերյալ թվային պատմություններ ստեղծելու միջոցով: Կարող եք նաև բլոգային գրառումներ պատրաստել հարցազրույցների վերաբերյալ:

Կարևոր է:

Եթե ցանկանում եք հետազոտողին լուսանկարել կամ ձայնագրել, հիշեք, որ սա պետք է համաձայնեցնել նախապես: Եթե վերջնական արդյունքը ցանկանում եք հրապարակել առցանց, ապա այն հաստատման համար առաջինն ուղարկեք հետազոտողին:

9. Քննարկում գիտության ու հետազոտությունների մասին

Ինֆորմացիան տարբեր կերպ է տարածվում մարդկանց միջև: Սոցիալական և խմբային հաղորդակցության հմտություններն օգնում են ինֆորմացիայի տարածման և դրա վստահելիության գնահատման հարցում:

Սույն առաջադրանքի նպատակն է զարգացնել սոցիալական և խմբային հաղորդակցության հմտությունները: Սա իրականացվում է ներազդեցության և երկխոսության միջոցով հաղորդակցության միջև տարբերությունների մասին սովորելու միջոցով, ինչպես նաև աշակերտներին սովորեցնելով տարբեր սոցիալական իրավիճակներում էթիկայի կանոններին համաձայն գործելու կարևորության մասին: Առաջադրանքը կարելի է որոշակի փոփոխությունների ենթարկել՝ տարբեր տարիքային խմբերին հարմարեցնելու համար:

Սոցիալական մեդիայում տեղ գտնող քննարկումները լի են բևեռացման և սեփական կարծիքի մեջ խճճվելու օրինակներով: Սակայն, ամենաբարձր ձայնով գոռալը սովորաբար լուծման չի հանգեցնում:

Մեր օրերում կարևոր հմտություններից են երկխոսության մեջ ներգրավվելու, մեր ունեցած տարբերությունները հարգելու և քննարկման գործընկերոջը հասկանալ փորձելու կարողությունները: Այլ մարդկանց տեսակետները հասկանալը, մյուսներին հարգելը և առկա տարբերությունների համար միայն ուրախ լինելը խաղաղության և տնտեսական աճի նախապայմաններն են: Հրավիրող հռետորաբանությունը գերազանց գործիք է խմբային գրույցների համար, քանի որ դրա նպատակը բանավեճում հաղթելը չէ, այլ ընդհանուր ըմբռնում ձեռք բերելը:

Հրավիրող հռետորաբանություն

Հրավիրող հռետորաբանությունը հաղորդակցության հրաշալի մեթոդ է կառուցողական արժեք ունեցող քննարկումների համար. այնպիսի քննարկումների համար, որտեղ նպատակն է լսելի դարձնել բոլոր մասնակիցների ձայնը և առկա տարբերություններն ու տարբեր տեսակետները ներկայացնել որպես դրական երևույթ: Հրավիրող հռետորաբանությունը, ինչպես հուշում է անվանումը, լսարանին հրավիրում են մուտք գործել բանախոսի աշխարհ: Լսարանը հրավերին արձագանքում է ակտիվ ունկնդրելու միջոցով, որտեղ մասնակիցները փորձում են ձերբազատվել իրենց նախապաշարմունքներից: Գործընկերոջ կարծիքը փոխելը բանախոսի նպատակը չէ, սակայն հրավիրող հռետորաբանության մեջ բանախոսը կարող է նպաստել նրան, որ մասնակիցները փոխեն իրենց մտքերն ու կարծիքները: Եթե այդպիսի փոփոխություն իսկապես տեղի է ունենում, դա կարող է լինել թե՛ լսողի, թե՛ բանախոսի, ինչպես նաև երկուսի համար էլ:

ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ	ՀՐԱՎԻՐՈՂ ՀՌԵՏՈՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
Նպատակն է փոխել մյուսների տեսակետները:	Նպատակն է հասկանալ մյուսների տեսակետները: Փոփոխությունները կարող են վերաբերել թե՛ բանախոսին, թե՛ լսարանի անդամներին:
Հաղթանակ = իմ տեսակետը:	Հաղթանակ = կողմերն ունեն նոր գաղափարներ, ձեռք են բերում նոր ըմբռնում:
Հաղորդակցությունը (օր.՝ քննարկում) գործիք է նպատակին հասնելու համար:	Նպատակը հենց հաղորդակցությունն է:
Ավելի կարևոր է լինել ճիշտ, քան հաշվի առնել մյուսների զգացմունքները:	Երկուստեք հարգանքը և գնահատանքն ավելի կարևոր են, քան մյուսներին համոզելը սեփական ճշմարտացիության մեջ:
Բանախոսը փորձում է գերիշխող դեր ունենալ հաղորդակցության ժամանակ:	Մասնակիցները ցանկանում են, որ իրենց հարցեր ուղղվեն հաղորդակցության ժամանակ:
Ամրացնում է գոյություն ունեցող ուժային կառուցակարգերը (Էլիտիզմ):	Հաղորդակցությունը փոխում է գոյություն ունեցող կառուցակարգերը (բազմաձայն լսարան, ձայնի տրամադրում լռեցված խմբերին):

Ըստ Տանյա Վալկոնենի, 2016թ. (Tanja Valkonen), Ֆոսսի (Foss) 2015թ., Ֆոսս և Գրիֆին (Foss & Griffin) 1995թ.:

Աղբյուրներ՝

blogs.helsinki.fi/kielijelppi/kuuntelijakeskeinen-esiintyminen

Edu.fi, Lukiokoulutus, äidinkieli ja kirjallisuus, Dialogiin pyrkivä, kutsuretoriikan periaatteita hyödyntävä ryhmäkeskus- telu

Murumäki, S.-T. 2017: Չիրատարակված ուսումնական նյութեր հրավիրող հռետորաբանության մասին, Յեյթսի կիի համալսարան՝ tulevaisuus.2030.fi

Վալկոնեն Տ. (Valkonen), 2016թ.: Kutsuretoriikka. Չիրատարակված ուսումնական նյութեր հաղորդակցության և ներգործության մասին, Յուվյասկոլյայի համալսարան (University of Jyväskylä), լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետ:

ՀՐԱՎԻՐՈՂ ՀՈՒՏՈՐԻԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԶԱՅԼԵՐ

1. Հաղորդակցության ընթացքում ձեր գործընկերներին առաջարկեք ձեր սեփական տեսակետները, դրանց նախապատմություններն ու փաստարկները:
2. Լսեք և փորձեք հասկանալ հաղորդակցության ձեր գործընկերների տեսակետները, ցույց տվեք, որ լսում եք:
3. Ստեղծեք անվտանգության, ազատության և հարգանքի մթնոլորտ:
4. Նպաստեք քննարկման ընթացքում հաղորդակցության բոլոր կողմերի տեսակետների հավասար տեսանելիության ապահովմանն ու գնահատմանը:
5. Ապահովեք, որպեսզի հաղորդակցության բոլոր կողմերը հարգվեն և լսելի լինեն:

Ցուցումներ

1. Նախ մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի.

Քննարկեք միասին ազդեցություն ունենալու տարբեր ձևերը: Ներկայացրեք հրավիրող հռետորաբանությունն իր նպատակներով և անհրաժեշտ քայլերով: Միասին դիտարկեք, թե ինչ տեսակ հաղորդակցության իրավիճակներն են լավագույնս համապատասխանում: Փոքր խմբերով քննարկումներից հետո համաձայնեցրեք մի շարք կանոններ՝ հիմնված հրավիրող հռետորաբանության սկզբունքների (կիրառման համար անհրաժեշտ քայլեր) վրա:

Խորհուրդ.

Քննարկման վարժության փոխարեն կարող եք համաձայնեցնել և պլանավորել ձեր խմբում հարգալից քննարկում անցկացնելու կանոնները: Կիրառման համար անհրաժեշտ քայլերի հիման վրա քննարկեք, թե որն է լավ գրույցը և դրա առանձնահատկությունները: Ինչու՞ է կարևոր հարգել մյուսներին և լինել բարի: Ինչու՞ պետք է բոլորի կարծիքները հաշվի առնվեն և ինչու՞ է կարևոր մյուսների տեսակետները հարգելը: Միասին կանոնները դարձրեք տեսանելի, օրինակ, դրանք նկարելու կամ լուսանկարելու միջոցով, որպեսզի հետո նորից անդրադառնաք դրանց:

Քննարկմանը նպաստող հարցեր.

Ինչպիսի՞ն է անվտանգ քննարկման իրավիճակը: Ինչպիսի՞ն է անվտանգ քննարկման գործընկերը: Ինչպիսի՞ բանավոր և ոչ բանավոր ուղերձները կարող են կիրառվել՝ ստեղծելու քննարկման համար հարգալից, բաց և անվտանգ մթնոլորտ: Ի՞նչ է ակտիվ ունկնդրումը:

Հաջորդիվ յուրաքանչյուր մասնակիցն ընտրում է մեկ տեսակետ կամ կարծիք, որը կարևոր է և, հավանաբար, նաև ունի էմոցիոնալ նշանակություն նրանց համար:

Թեմաները կարող եք պատրաստել նախապես մինչև քննարկումը: Կախված աշակերտների տարիքից և խմբից՝ հարմար թեմաներ կարող են լինել հետևյալը՝

- Կլիմայի փոփոխություն, հետազոտված տեղեկությունների տեսանելիություն մեդիայում, տեխնոլոգիայի դերն առօրյա կյանքում, արհեստական բանականություն, խաղերի հետևանքները, էլեկտրական և ռոբոտ մեքենաներ:

2. Հրավիրող հռետորաբանության մեթոդներով քննարկման իրականացում փոքր խմբերով

- Յուրաքանչյուր մասնակից ներկայացնում է իր կարծիքները, փաստարկները և դրանց նախապատմությունները: Մյուսները ակտիվորեն ունկնդրում են, լրացուցիչ հարցեր տալիս և բանախոսին քաջալերում շարունակել կիսվել իր մտքերով:
- Երբ բանախոսն արդեն ներկայացրել է սեփական տեսակետը, որը լսել են և հասկացել, դրանից հետո արդեն նրա հերթն է հարցեր տալ և լսել, թե մյուս մասնակիցներն ինչ ունեն ասելու տվյալ խնդրի վերաբերյալ:
- Տարբերվող կարծիքները չպետք է մերժվեն, հակառակը՝ դրանց արտահայտումը պետք է խրախուսվի:
- Երբ յուրաքանչյուր մասնակցի տեսակետը տվյալ թեմայի մասին հնչեցվել ու քննարկվել է, խումբը պետք է միասին դիտարկի, թե ինչպիսի նոր ինֆորմացիա կառուցվեց այդ քննարկման ընթացքում: Ի՞նչ նոր բաներ է սովորել յուրաքանչյուր մասնակից:
- Նույն չափ ժամանակ պետք է հատկացվի խմբի բոլոր անդամների կարծիքները լսելու և քննարկելու վրա:

Խորհուրդ.

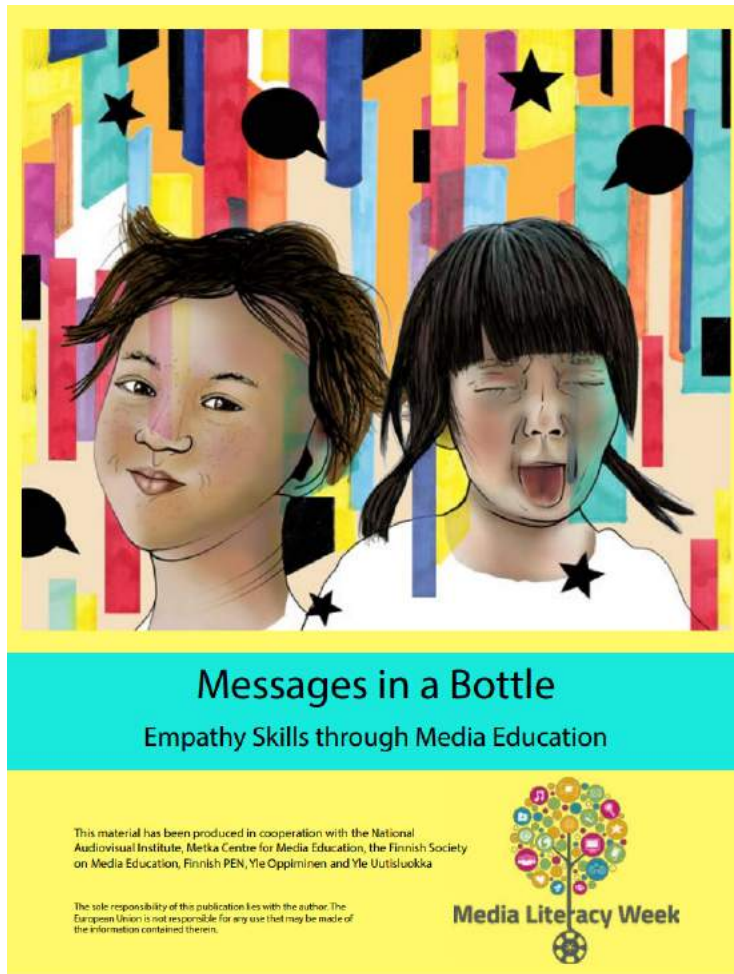
«Ուղերձներ շշի մեջ» -
Կարեկցանքի (Էմպաթիա)
հմտություններ
մեդիակրթության միջոցով:
Այսպիսի նյութերը
պարունակում են բանավեճի
հռետորաբանության հետ
կապված առաջադրանքներ:

http://www.media-taitokoulu.fi/pullopостia_en.pdf

3. Գնահատում և հետադարձ կապ

Վերջում բոլոր մասնակիցների հետ դիտարկեք իրականացված քննարկումները՝ համբույժ անդրադարձեք հետևյալին՝

- արդյո՞ք բոլորի կողմից համաձայնեցված կանոնները պահպանվել են,
- արդյո՞ք բոլոր մասնակիցները ոգևորվել են,
- արդյո՞ք քննարկման ընթացքում բարձրաձայնվել են տարբեր տեսակետներ,
- քննարկումն ինչպիսի՞ զգացումներ է առաջացրել:

10. Գիտություն ստեղծող քաղաքացիներ

Գիտությունը հիմնականում համալսարանների, ինչպես նաև հետազոտական հաստատությունների և ընկերությունների տիրույթն է: Տարբեր ուսումնասիրություններ, հետազոտություններ, հաշվետվություններ և զարգացման աշխատանքներ իրականացվում են նաև այլ տեղերում՝ տարբեր ընկերություններում և պետական գործակալություններում: Սակայն, շարքային քաղաքացիները սույնպես կարող են հետազոտություններ անել: Սա կոչվում է քաղաքացիական գիտություն:

Քաղաքացիական գիտության օգնությամբ հնարավոր է քրաուդսորսինգի միջոցով իրականացնել խոշոր նյութերի վերլուծություն կամ կատարել դիտարկումներ և ավելի ակտիվ կերպով հավաքել համապատասխան նյութեր: Քաղաքացիական գիտության օգնության մենք կարող ենք, օրինակ, դիտարկումներ հավաքել մոլորակների մասին (<http://www.planethunters.org/#/classify>) ինչպես նաև, օրինակ, թիթեռների կամ թռչունների տեսակներ ուսումնասիրելով կարող ենք դիտարկումներ անել տարբեր միջավայրերին հատուկ կենդանիների մասին (<http://www.zooniverse.org/projects/panthera-research/camera-catalogue/classify>) (<http://www.zooniverse.org/projects>): Մարդիկ քաղաքացիական գիտությանը մասնակից են դառնում հիմնականում տարբեր մեդիաների միջոցով, ինչպես նաև կարող են իրենց գործիքներն օգտագործել գիտական նպատակներով՝ իրենց համակարգիչների վրա տեղադրելով ծրագրեր, որոնք բարձրացնում են համակարգչային հզորությունները՝ գիտական և մաթեմատիկական խնդիրներ լուծելու համար:

Այս առաջադրանքը ներկայացնում է քաղաքացի գիտնականների կողմից իրականացված մի քանի ծրագրեր և ընդգծում է մեդիայի դերը գիտության մեջ:

1. Որտե՞ղ են տեղի ունենում գիտական հետազոտությունները

Սկսեք գիտությամբ զբաղվելու մասին զրույցով: Ինչպիսի՞ վայրերում են գիտությամբ զբաղվում: Թվարկեք վայրերը, որտեղ հնարավոր է հետազոտություններ իրականացնել (օր.՝ համալսարաններ, հետազոտական հաստատություններ, ընկերություններ): Հաջորդիվ ներկայացրեք քաղաքացիական գիտության գաղափարը և պատմեք, թե ինչպես յուրաքանչյուր ոք կարող է մասնակցություն ունենալ գիտության մեջ և իր օժանդակությունը բերել հետազոտողներին:

2. Ֆանկացած ոք կարող է հետազոտության մասնակից դառնալ

Դուք կարող եք սովորել տարբեր նախագծերի մասին կամ մասնակցել դրանց: Եթե ցանկանում եք մասնակցել քաղաքացիական գիտությանն առնչվող ծրագրի, նախապես գտեք հարմար նախագծերի այլընտրանքներ և մասնակիցներին թույլ տվեք ընտրել իրենց ամենահետաքրքիրը թվացող տարբերակը: Հարմար նախագիծ փնտրելու համար կարող եք մասնակիցներին բաժանել փոքր խմբերի և նրանց խնդրել գտնել ամենահետաքրքիր նախագիծը:

Ի՞նչ հետազոտություն է իրականացվում նախագծի շրջանակում, ո՞վ կամ ի՞նչ կազմակերպություն է այն ղեկավարում, որտե՞ղ է այն իրականացվում և ինչպե՞ս կարող են մարդիկ դրանում ներգրավվել: Դիտարկեք նաև մեդիայի նշանակությունը հետազոտության իրականացման ընթացքում: Ի՞նչ տարբեր եղանակներով են տարբեր մեդիաները կապված հետազոտություն իրականացնելու, նյութեր հավաքելու և վերլուծելու կամ հետազոտության արդյունքները փոխանցելու հետ: Հնարավոր է արդյոք քաղաքացիական գիտության նախագծին մասնակցել առանց մեդիա գործիքի: Հաջորդ էջում ներկայացված են Ֆինլանդիայում և արտերկրում իրականացված քաղաքացիական գիտության նախագծերի մի քանի օրինակներ:

3. Նախագծերի ներկայացում

Վերջում հայտնաբերված նախագծերը ներկայացրեք այնպես, որպեսզի փոքր խմբերը կարողանան համեմատել դրանց արդյունքները: Ո՞ր նախագծերն են ձեր կարծիքով ամենահետաքրքիրն ու կենսունակը: Կարողանա՞ք նման նախագիծ իրականացնել ձեր համայնքում: Ի՞նչ կպահանջվի այն իրականացնելու համար: Նախագծին մասնակցելու համար ինչպիսի՞ մեդիա գործիքներ կամ կարողություններ են անհրաժեշտ:

Լրացուցիչ առաջադրանք

Պատրաստեք ձեր սեփական հետազոտական նախագիծը, որին կարող են բոլորը մասնակցել: Սույն ձեռնարկի հաջորդ առաջադրանքում ներկայացված են նշված հետազոտական վարժությանն առնչվող խորհուրդներ:

Լրացուցիչ տեղեկություններ և աղբյուրներ քաղաքացիական գիտության վերաբերյալ

- Քաղաքացիական գիտության տաս սկզբունքները՝ https://ecsa.citizen-science.net/sites/default/files/ecsa_ten_principles_of_citizen_science.pdf

Քաղաքացիական գիտության նախագծեր Ֆինլանդիայում

- "Ֆիննական կենսաբազմազանության տեղեկատվական հաստատությունը" (<https://laji.fi/en>) մեկ վայրում հավաքում է տվյալներ Ֆինլանդիայում առկա կենդանատեսակների մասին, որը կարող է օգտագործվել հետազոտական և կրթական օպերատորների, ղեկավարության և հանրության կողմից: Երկրում առկա կենդանատեսակների դիտարկման համակարգի օգնությամբ դուք կարող եք կատարել բնության մասին դիտարկումներ և մասնակցել բուն դիտարկման և քաղաքացիական գիտության նախագծերին:
- "Sieniatlas" քաղաքացիական գիտության նախագիծը հավաքում է տեղեկություններ սնկերի տարածվածության, կենսական միջավայրի պահանջների և վտանգվածության մասին: Նախագծի նպատակն է տարածել սնկերով զբաղվելու նախասիրությունները և նույնականացնել սնկերի տեսակներ՝ այդպիսով մարդկանց մոտ հետքերություն առաջացնելով սնկերի վերաբերյալ, ինչպես նաև ներկայացնելով իրենց դիտարկումները: "Sieniatlas"-ի միջոցով կատարված դիտարկումները գրանցվում են Ֆիննական կենսաբազմազանության տեղեկատվական հաստատության տվյալների համակարգում՝ <http://sieniatlas.fi>
- "Ֆիննական բնության լիզան" իրականացնում է Կևատսեուրանտա (Kevätseuranta) անունը կրող ամենամյա գարնանային արշավ, որն ուսումնասիրում է գարնան ընթացքը գարնանային կենդանատեսակների և բուսատեսակների օգնությամբ: Ընդհանուր առմամբ ուսումնասիրվում են 41 ստանդարտ տեսակներ և նաև թեմատիկ այլ բուսատեսակներ և կենդանատեսակներ, որոնց ցանկն ամեն տարի փոխվում է: Գարնանային արշավի ընթացքում ուսումնասիրություն է կատարվում երկու ուղղությամբ՝ սկզբնական դիտարկումներ և դրանց ընդլայնում՝ <http://www.kevatseuranta.fi>

Միջազգային քաղաքացիական գիտության նախագծերի օրինակներ

- "iNaturalist" նախագիծը թույլ է տալիս գրանցել և տարածել դիտարկումներ բնության և բնական միջավայրի, այնտեղ ապրող կենդանիների, բույսերի և միջատների մասին: Դիտարկումները ցուցադրվում են քարտեզի վրա և հասանելի են հետազոտողների համար՝ <https://www.inaturalist.org>
- Ամերիկյան ՆԱՍԱ-ի "Երկրագնդի նախագիծը" հավաքում է լուսանկարներ և տեղեկություններ ամպերի մասին: Հավաքված նյութերն օգտագործվում են արբանյակների օգնությամբ ստացված տվյալների հետ համեմատելու և դրանք բարելավելու համար: Նախագծի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների և օգտագործվող հավելվածի տեղադրման մասին ցուցումների համար այցելեք հղումներով՝ <https://observer.globe.gov/> և <https://www.globe.gov/web/s-cool/home/participate>
-

Լրացուցիչ տեղեկություններ և աղբյուրներ քաղաքացիական գիտության վերաբերյալ

- Քաղաքացիական գիտության տաս սկզբունքները՝ https://ecsa.citizen-science.net/sites/default/files/ecsa_ten_principles_of_citizen_science.pdf

Քաղաքացիական գիտության նախագծեր Ֆինլանդիայում

- "Ֆիննական կենսաբազմազանության տեղեկատվական հաստատությունը" (<https://laji.fi/en>) մեկ վայրում հավաքում է տվյալներ Ֆինլանդիայում առկա կենդանատեսակների մասին, որը կարող է օգտագործվել հետազոտական և կրթական օպերատորների, ղեկավարության և հանրության կողմից: Երկրում առկա կենդանատեսակների դիտարկման համակարգի օգնությամբ դուք կարող եք կատարել բնության մասին դիտարկումներ և մասնակցել բուն դիտարկման և քաղաքացիական գիտության նախագծերին:
- "Sieniatlas" քաղաքացիական գիտության նախագիծը հավաքում է տեղեկություններ սնկերի տարածվածության, կենսական միջավայրի պահանջների և վտանգվածության մասին: Նախագծի նպատակն է տարածել սնկերով զբաղվելու նախասիրությունները և նույնականացնել սնկերի տեսակներ՝ այդպիսով մարդկանց մոտ հետքըրքրություն առաջացնելով սնկերի վերաբերյալ, ինչպես նաև ներկայացնելով իրենց դիտարկումները: "Sieniatlas"-ի միջոցով կատարված դիտարկումները գրանցվում են Ֆիննական կենսաբազմազանության տեղեկատվական հաստատության տվյալների համակարգում՝ <http://sieniatlas.fi>
- "Ֆիննական բնության լիզան" իրականացնում է Կևատեուրանտա (Kevätseuranta) անունը կրող ամենամյա գարնանային արշավ, որն ուսումնասիրում է գարնան ընթացքը գարնանային կենդանատեսակների և բուսատեսակների օգնությամբ: Ընդհանուր առմամբ ուսումնասիրվում են 41 ստանդարտ տեսակներ և նաև թեմատիկ այլ բուսատեսակներ և կենդանատեսակներ, որոնց ցանկն ամեն տարի փոխվում է: Գարնանային արշավի ընթացքում ուսումնասիրություն է կատարվում երկու ուղղությամբ՝ սկզբնական դիտարկումներ և դրանց ընդլայնում՝ <http://www.kevatseuranta.fi>

Միջազգային քաղաքացիական գիտության նախագծերի օրինակներ

- "iNaturalist" նախագիծը թույլ է տալիս գրանցել և տարածել դիտարկումներ բնության և բնական միջավայրի, այնտեղ ապրող կենդանիների, բույսերի և միջատների մասին: Դիտարկումները ցուցադրվում են քարտեզի վրա և հասանելի են հետազոտողների համար՝ <https://www.inaturalist.org>
- Ամերիկյան ՆԱՍԱ-ի "Երկրագնդի նախագիծը" հավաքում է լուսանկարներ և տեղեկություններ ամպերի մասին: Հավաքված նյութերն օգտագործվում են արբանյակների օգնությամբ ստացված տվյալների հետ համեմատելու և դրանք բարելավելու համար: Նախագծի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների և օգտագործվող հավելվածի տեղադրման մասին ցուցումների համար այցելեք հղումներով՝ <https://observer.globe.gov/> և <https://www.globe.gov/web/s-cool/home/participate>
- "Գալակտիկայի գազանանոց" նախագծում մարդիկ տիեզերքում հայտնաբերված գալակտիկաները դասակարգում են պատկերների հիման վրա՝ www.galaxyzoo.org
- "Lingscape" նախագիծը հավաքում է դիտարկումներ և ուսումնասիրում մարդկանց բնական միջավայրում առկա տառերն ու նշանները՝ <https://lingscape.uni.lu>
- "Wildcam Darien" քաղաքացիական գիտության նախագիծն ուսումնասիրում է լուսանկարչական նյութեր և փնտրում է Պանամայի ջունգլիներում յագուարների մասին դիտարկումներ՝ <https://www.zooniverse.org/projects/wildcam/wildcam-darien>

Քաղաքացիական գիտության ծառայություններ

- "Scistarter" ծառայությունը ներառում է տասնյակ քաղաքացիական գիտության նախագծեր, որոնց կարող է մասնակից դառնալ յուրաքանչյուր ոք: Այս նախագծերը կարելի է փնտրել ըստ թեմաների և մասնակցության մեթոդների՝ <https://scistarter.com>
- "Zooniverse" ծառայությունը մեկ վայրում հավաքում է գիտության տարբեր ոլորտներում իրականացվող քաղաքացիական գիտության բազում նախագծեր՝ <https://www.zooniverse.org/about>

11. Եկեք ուսումնասիրենք

Ի՞նչ բույսեր և կենդանիներ կան մեր շրջակա միջավայրում: Ո՞րն է մարդկանց սիրած սնունդը: Երեխաները որքա՞ն հաճախ են երևում լուրերում: Ինչպիսի՞ տեսք ունեն աշխարհը մինչև իմ ծնվելը:

Այս առաջադրանքի ընթացքում դուք կուսումնասիրեք ձեր նախընտրած որևէ թեմա: Առաջադրանքի նպատակն է ընդլայնել պատկերացումները հետազոտություն իրականացնելու վերաբերյալ և դրա ասպեկտների շուրջ, ինչպես նաև աշակերտներին

ուղղել դեպի համակարգային և նպատակաուղղված հետազոտության մեթոդ: Գործողությունները կարող են հեշտությամբ հարմարեցվել մասնակիցների տարիքին և կարողությունների մակարդակին, օրինակ՝ հետազոտության թեմաներն ու մեթոդները փոխելու միջոցով:

Հետազոտությունը կարող է լինել ընդհանուր կամ ավելի փոքր խմբերի քննարկման թեման: Հետազոտության թեման կարող է, օրինակ, լինել ձեր շրջապատը, մարդկանց կարծիքներն ու տեսակետները, մեդիա վերլուծությունը:

Առաջադրանքը բաղկացած է հինգ ենթաբաժիններից. 1) հետազոտության թեմայի սահմանում, 2) հետազոտության մեթոդի ընտրություն, 3) հետազոտության իրականացում և փաստագրում, 4) արդյունքների հրապարակում, և 5) իրականացված գործողություններն ամփոփող վերջնական քննարկում: Առաջադրանքը կարող է իրականացվել որպես մեկ ընդարձակ վարժություն կամ կարելի է կենտրոնանալ դրա կոնկրետ մասի վրա, օրինակ՝ դիտարկումներ կատարելու և շրջակա միջավայրի հետ ծանոթանալու վրա:

Խորհուրդ.

Խորհուրդ. ավելի փոքր երեխաների հետ կարող եք կենտրոնանալ դիտարկումներ կատարելու, դրանք նկարագրելու, մեկնաբանելու, ինչպես նաև մյուսների հետ դրանցով փոխանակվելու և ինքնաարտահայտման վրա:

1. Ի՞նչ է ուսումնասիրվում

- Կարող եք մտածել և ընտրել հետազոտության թեման և առարկան:
- Հետազոտության թեման կարող է լինել, օրինակ, ձեր շրջապատը, բնությունը, մարդիկ, մեդիան կամ պատմությունը: Հետազոտության առարկաները կարող են լինել արվեստի և գրականության աշխատանքներ, հարցազրույցներ, ելույթներ, ձայնագրություններ (ձայնային կամ տեսաձայնագրություններ), լուսանկարներ և պաստառներ, լուրեր, գովազդ, կամ երաժշտություն:
- Հարցերը պետք է թիրախավորեն հետազոտվող առարկան: Եթե հարցերը շատ անհստակ են սահմանված, նրանց պատասխանելը բարդ կլինի: Հետազոտության հարցերը սահմանեք այնպես, որպեսզի դրանք, օրինակ, փնտրեն նախապատմությանը վերաբերող տեղեկություններ կամ թեման դիտարկեք հարցական բառերով՝ ո՞վ, ի՞նչ, ե՞րբ, ինչպե՞ս, ինչու՞, որտե՞ղ:
- Ընդարձակ հետազոտության թեմային կարելի է մոտենալ նաև մի քանի տարբեր խմբերի տեսանկյունից: Օրինակ, եթե հետազոտության առարկան յուրօրինակ է որպես տեսանյութերի ծառայություն, խմբերից մեկի հարցը կարող է լինել "Ինչպե՞ս են օգտագործում յուրօրինակը": Մեկ այլ խմբի հարց կարող է լինել "Որքա՞ն են մարդիկ օգտագործում յուրօրինակը", մեկ այլ խումբ կարող է հարցնել "Ինչու՞ են երիտասարդներն օգտվում յուրօրինակից":

2. Զետագոտության մեթոդներ

- Զետագոտությունը կարող է լինել երկարաժամկետ ուսումնասիրություն կամ ավելի կարճաժամկետ միջոլորտային: Կարող էք որոշել երկարաժամկետ ուսումնասիրության տևողությունը, սակայն պլանավորման ընթացքում նաև պետք է հաշվի առնել ուսումնասիրության համար պահանջվող ժամանակը:
- Զետագոտության մեթոդները կարող են լինել հարցազրույցներ, հարցախույզներ, թեսթեր, դիտարկում և փաստագրում: Կարող էք, օրինակ, հաշվարկել հետազոտված առարկաները, գրանցել ձեր դիտարկումները, նկարագրել, թե ինչ է տեղի ունեցել կամ ամփոփել գլխավոր կետերը՝ օգտագործելով պատկերներ կամ բանալի բառեր: Կարող էք անել լուսանկարներ և կատարել նշումներ:
- Զետագոտության մեթոդն ընտրելիս կարևոր է դիտարկել, թե ինչպիսի տեղեկություններ կարելի է սովորել յուրաքանչյուր մեթոդի միջոցով:

3. Զետագոտություն և փաստագրում

- Սկսեք հետազոտությունը և հավաքեք հետազոտության համար անհրաժեշտ նյութերը:
- Զավաքված նյութերը դիտարկեք ձեր սեփական տեսանկյունից: Կարող էք, օրինակ, հաշվարկել հետազոտված առարկաները, գրանցել ձեր դիտարկումները, նկարագրել, թե ինչ է տեղի ունեցել կամ ամփոփել հիմնական կետերը՝ օգտագործելով պատկերներ կամ բանալի բառեր:
- Զետագոտության ընթացքը կարող էք փաստագրել լուսանկարների կամ նշումների միջոցով: Սա ավելի դյուրին է դարձնում հետազոտության տարբեր փուլերին հետագայում անդրադառնալը:
- Կարող էք նաև առարկայի վերաբերյալ տեղեկություններ փնտրել այլ աղբյուրներից:

4. Ներկայացրեք ձեր հետազոտության արդյունքները

- Զետագոտության արդյունքներից լավագույնս օգուտ քաղելու համար կարևոր է, որ դրանք ունենան բավարար տեսանելիություն և մարդիկ լսեն դրանց մասին: Զետագոտության արդյունքները կարող են հրապարակվել կամ ներկայացվել տարբեր ձևերով:
- Մտածեք, թե որտեղ և ու՞մ համար էք հրապարակելու ձեր արդյունքները:
- Կարող էք, օրինակ, կիրառել գրավոր տեքստ, ձայն, պատկերներ և տեսանյութեր: Կարող էք կազմակերպել ցուցահանդես, գրել էսսեներ կամ բլոգային գրառումներ, կամ պատրաստել տեսանյութեր: Արդյունքները կարող են նաև պատկերվել որպես նկարներ, պաստառներ և տվյալների գրաֆիկներ:
- Արդյունքները հրապարակելիս նաև դիտարկեք ինֆորմացիայի վստահելիությունը: Որտեղի՞ց էք ստացել նախապատմության մասին տեղեկությունները, եթե ունեք այդպիսին: Զետագոտության արդյունքները կարող են կիրառվել առավել լայն համատեքստում, թե՞ դրանք արտացոլում են միայն ձեր դպրոցի աշակերտների կարծիքները:

5. Վերջում

- Հետազոտության իրականացումը դիտարկեք մեդիա կրթության տեսանկյունից: Ո՞ր փուլերում եղավ մեդիայի կարիքը: Ինչպիսի՞ տեսք կունենար հետազոտությունը, եթե դուք մեդիային հասանելիություն չունենայիք:
- Քննարկեք նաև հետազոտության ընթացքն ու ընտրված մեթոդը: Բացի այդ, կարող եք նաև դա քննարկել խմբերում, որպեսզի մասնակիցներն առանձին նշեն հետազոտության տարբեր մեթոդների ուժեղ և թույլ կողմերը:
- Ինչպե՞ս անցավ ողջ գործընթացը: Բա՞րդ էր, հե՞շտ, հաճելի՞:

12. Հետազոտության վրա հիմնված մոտեցում աշխատանքային կյանքում

Հետազոտական տվյալներ գտնելը և կիրառելը կարևոր է տարբեր ոլորտներում մասնագիտական զարգացման համար: Ինֆորմացիայի հասանելիությանը զուգընթաց, աշխատանքային կյանքում աճում են նաև հետազոտության վրա հիմնված գործողությունների հնարավորությունները:

Առաջադրանքը կարող է իրականացվել որպես մասնագիտական կրթության մաս տարբեր գործողությունների միջոցով՝ մեծահասակների կրթության դասընթացներին կամ միջնակարգ դպրոցում: Այս առաջադրանքի նպատակն է ցուցադրել հետազոտության վրա հիմնված մոտեցման կարևորությունը մասնագիտական և աշխատանքային կյանքում, ինչպես նաև զարգացնել հմտություններ տեղեկություններ փնտրելու և մեդիա արտադրության ասպարեզում:

1. Հետազոտական տեղեկություններ աշխատանքային կյանքում

Առաջին հերթին քննարկեք վստահելի տեղեկությունների և հետազոտության վրա հիմնված մոտեցման կարևորությունը տարբեր մասնագիտությունների մեջ, ինչպես նաև աշակերտների սեփական ուսման տեսանկյունից: Ի՞նչ կարևորություն ունի վստահելի ինֆորմացիան տարբեր ոլորտներում: Ի՞նչ մասնագիտություններում է, ըստ ձեզ, հետազոտության վրա հիմնված մոտեցումը հատկապես կարևոր: Մտածեք նաև մի քանի օրինակների մասին առ այն, թե ինչու և ինչպիսի իրավիճակներում է հետազոտված և վստահելի ինֆորմացիան չափազանց կարևոր: Ի՞նչ հավանական ռիսկեր կամ խնդիրներ կարող են առաջանալ, եթե վստահելի ինֆորմացիան անտեսվի:

2. Հետազոտական ինֆորմացիա փնտրտուք և վերլուծություն

Այնուհետև մասնակիցներին բաժանեք փոքր խմբերի և խնդրեք նրանց գտնել հետազոտություն կամ հոդված իրենց իսկ ոլորտում իրականացված հետազոտության վերաբերյալ կամ իրականացված այնպիսի ոլորտում, որը կարող է նրանց հե-

տաքրքրել հետազայում: Հետազոտությունների մասին նորություններ կարելի է գտնել թերթերում, ամսագրերում, ինչպես նաև տարբեր ոլորտներին վերաբերող հրատարակություններում: Հոդվածները գտնելուց հետո խնդրեք նրանց վերլուծել հետազոտության ամենակարևոր տեղեկությունները:

- Ո՞րն է հետազոտության թեման և ի՞նչն է ուսումնասիրվել:
- Ո՞վ է իրականացրել հետազոտություն:
- Որո՞նք են հետազոտության հիմնական արդյունքները:
- Ինչպե՞ս է հետազոտությունը ներկայացվել լուրերում:
- Հետազոտության արդյունքներն ինչպե՞ս կարող են նպաստել ոլորտի աշխատանքներին և ինչպե՞ս կարող են, ըստ ձեզ, կիրառվել:

3. Ինֆորմացիայի փոխանակումը տարբեր ճանապարհներով

Հետազոտությունների վերաբերյալ տեղեկություններ փոխանակելու շատ տարբեր ձևեր կան: Հաջորդիվ խմբին տվեք մի առաջադրանք, որտեղ նրանք պետք է հետազոտության արդյունքները "թարգմանեն" մեկ այլ "մեդիա լեզվով": Նպատակն է հետազոտության հիմնական տեղեկությունները փոխանակել այլոց հետ՝ գրելու, վիզուալ բաղադրիչների, լուսանկարների, ձայնագրության կամ տեսանյութի միջոցով: Կարող եք նաև մտածել այն մասին, թե ինչպես կարող եք հետազոտության ինֆորմացիայով կիսվել սոցիալական մեդիայի տարբեր հարթակներում:

4. Վերջնական քննարկում

Վերջում դիտարկեք հետազոտության տեղեկությունների մատչելիությունը և դրա կիրառման նշանակությունը: Հետազոտության մասին տեղեկություններ փնտրելը բա՞րդ էր: Ո՞ր տարբեր աղբյուրներից է ձեր կարծիքով, ինֆորմացիա գտնելն ամենահեշտը: Հետազոտության մասին տեղեկություններով կարող եք փոխանակվել ամենատարբեր եղանակներով: Ի՞նչ ձևաչափով եք նախընտրում ստանալ տեղեկություններ: Ինչու՞ է, ըստ ձեզ, կարևոր աշխատանքային կյանքում հետազոտության ինֆորմացիային ուշադրություն դարձնելը:

Սույն ուսումնամեթոդական ձեռնարկը թարգմանվել է
Հանրային լրագրության ակումբի "Ավելի անվտանգ առցանց միջավայր.
Նախադպրոցական հաստատություններում մեդիագրագիտության ուղղությամբ
միջամտություն" ծրագրի շրջանակներում,
որը ֆինանսավորվել է ԱՄՆ պետքարտուղարության
Հասարակայնության հետ կապերի գրասենյակի
դրամաշնորհի շրջանակներում:

Այս ուսումնամեթոդական ձեռնարկը տարածելիս
Հանրային լրագրության ակումբին հղում կատարելը պարտադիր է:

ՀԼԱ կոնտակտային տվյալներ`

Կայք` <https://pjc.am/>

Էլ. հասցե` info@pjc.am

Հեռ.՝ +37412 755898, +37499 755 89